

A VAKOK OKTATÁSÁNAK FONTOSABB KÉRDÉSEI.*

Mélyen tisztelt Pædagogiai Társaság!

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr múlt évi július hóban kiküldte csekélységemet a jelesebb osztrák és német vakok-intézeteinek tanulmányozására, megbízni méltóztatván azzal is, hogy a vakok tanítóinak Münchenben tartott VIII. kongresszusán részt vegyek.

Az ezen tanulmányút alkalmával, valamint a már korábban (1893-ban) meglátogatott vakok-intézeteiben szerzett tapasztalatok alapján terjedelmesebb «Emlékiratot» nyújtottam be a miniszter úr ő nagyméltóságához, melyben kifejtettem szerény nézeteimet a vakok budapesti országos intézetének újjászervezésére és hazai vakok oktatás-ügyének mikénti rendezésére nézve.

A miniszter úr ő excellentiája ezen «Emlékirat» anyagát, tekintettel *«mindama kérdésekre, melyek a vakok budapesti országos intézetének újjászervezésénél megoldásra várnak, alkalmasnak tartván arra, hogy hazai intézetünk számára annak végleges szervezése szempontjából értékesítse; de igen üdvös eredményt remélve attól is, hogy annak nyilvános megvitatása ez oktatási szak iránt a szakkörök érdeklődését felidézze és az általános tanügyi elvek érvényesítését biztosítsa»*: kíváncsúnak tartotta, hogy az ezen «Emlékirat»-ban tárgyalt kérdéseket a tárgyilagos megvitatás céljaira átdolgozva, adjam elő a «Magyar Pædagogiai Társaság» előtt.

A mélyen tisztelt Társaság elnöksége szíveskedvén alkalmat nyújtani felolvasásom megtarthatására, legyen szabad most a mélyen tisztelt Társaságot arra kérnem, kegyeskedjék *a vakok oktatásának fontosabb kérdéseit* tárgyaló dolgozatomat meghallgatni és azt tárgyilagosan megvitatni.

* Felolvasta a szerző a Magyar Pædagogiai Társaság 1896 febr. 22-én tartott ülésén.

I. Mi legyen célja a vakok intézetének?

A babonás ó-kor népei, melyek a villámsujtotta fát, a tébolyban szenvedőt szentnek tekintették, féltő tisztelettel illették a *vakot* is, a kit jóslási képességgel felruházottnak vélték; ámde arra, hogy a vakság rettenetes súlyát résztvevő gondoskodással enyhítsék és hogy a testi sötétség szomorú következményeitől, a lelki, a szellemi sötétségtől megmentse a szerencsétlen világtalant: senki sem gondolt.

Csak a XII. század végén, 1178-ban létesítette egy szintén vaksággal sujtott kegyes fejedelem az első asylumot vakok számára bajor földön, Memmingenben; míg 82 évvel később, 1260-ban, Szt. Lajos Párisban alapított menedékházat a keresztes-háborúkban szemükvilágát vesztett harczosai számára, a hol e fogyatékosoknak élethossziglan való ápolásáról gondoskodott.

A vakok nevelésének és oktatásának kérdésével azonban még ez időben egyáltalában nem foglalkoztak.

Századok folytak le így, e szerencsétlenek iránti részvétlenségben és közönyben, míg végre 1784-ben feltűnt egy nagylelkű, életét a vakok sorsa javításának szentelt férfiú, *Haüy Valentin*, Párisban, vakok nevelése és oktatása céljából létesített intézetével; majd 20 évvel később nagynevű kor- és pályatársa, Klein Vilmos, a bécsi (jelenleg cs. és kir.) intézet megalapítója.

E két nagy emberbarátot tekintjük a vakok nevelés-oktatásügye előharczosainak, megteremtőinek, a kiknek csakhamar minden művelt államban akadtak követők, úgy hogy midőn 1873-ban a vakok tanítói Bécsben az első (európai) kongresszust tartották, a kongresszus elnöke, a vakok ügyének lánglelkű bajnoka, *dr. Frankl Ágost Lajos*, örömmel hirdette, hogy 1784—1873-ig 150 nevelő-intézet létesült a vakok számára.

Dr. Frankl ugyanakkor a vakok ügye fejlődésének történetét e három szóban foglalta össze:

«Verehrt, ernährte, belehrt!»

A vakok ügyét jellemző ezen rímes mondás csakugyan találóan jelöli meg azon korszakokat, melyekre a vakok oktatásának története felosztható. Ámde az első tekintetre is nyilvánvaló, hogy ezen jelszavak egyike sem jelöli ki a helyes irányt, mely szerint a vakok oktatásügyének kérdése kielégítően lett volna megoldható. Még a harmadik korszakban is, mely egészen a közelmúltig terjed, a szakférfiak csupán az iskolai oktatás (elemi oktatás) kérdését tudták sikeresen megoldani, ellenben az életpályára való kiképzés fontos kérdése sok tekintetben megoldatlan maradt.

1873 óta a vakok tanítói európai jellegű kongresszusokat rendez-

nek minden három évben. Ezen kongresszusok új korszakot teremtettek meg, immár megtalálván a biztos irányt, a melyben a vakok intézeteinek működniök kell.

Ezen irány a vakok intézeteinek célját abban jelöli meg, hogy általános, a népiskolai oktatásnak megfelelő, ismereteket nyújtván a vakoknak, egyszersmint *kenyérkereső és az érzékszűekkel versenyezni képes kézművesekké képeztesse ki.*

Bátran állíthatom, hogy a vakok oktatásának ezen sarkalatos alapelvét sohasem hangoztatták még oly határozottan és tudatosan, mint az ez évi augusztus hóban tartott müncheni kongresszuson, a hol Wullf Károly a steglitzzi (Berlin m.) királyi intézet agg igazgatója, hosszú és áldásos működésére és a vakok oktatása terén általa felmutatott eredményekre való hivatkozással, a vakok intézetének célját az 1873-iki kongresszuson elhangzott rímes mondásnak következő módosításával határozta meg: *«Das Ziel ist: der Blinde soll dastehen — nicht ernährt, sondern sich nährend von dem Ertrag eigener Arbeit.»* (A cél az, hogy a vak ne szoruljon mások istápolására, hanem tartsa fenn magát a saját keresményéből.) *

A vakok intézetének czélszerű nevelési és oktatási rendszer alkalmazásával a vakot önállóvá kell képeznie és fel kell szabadítani őt az életét szűk korlátok közé szorító gyámság alól.

Önálló és jellemes emberre kell a vakot képeznünk!

Önállóvá azonban csak az válhatik, a ki a primitív létszükségleteket két keze és esze munkájával képes megszerezni, miért is ügyes, az érzékszűekkel versenyezni tudó munkásokká kell a vakokat ki képeznünk.

Ha ezt nem tudjuk elérni, az intézeti nevelés nemcsak haszonnal nem jár, de sőt káros hatással lesz a vakra, mivel épen a nyújtott ösmereket, a felvilágosítás és oktatás által teljes tudatára ébredvén a maga tehetetlenségének, elkeseredik, kétségbe esik. Az életbe kilépve, jellemes nem maradhat, mert mások könyörületére, alamizsnájára lévén utalva :

* A vakok steglitzzi kir. intézetével kapcsolatos gyárszerű, felnőtt vakokat foglalkoztató műhelyben a lefolyt évben 26 vak munkás és munkásnő dolgozott, mindnyájan az intézetben nyervén teljes ellátást. És e vak munkások kivétel nélkül képesek voltak keresetükből fedezni ellátásuk összes költségeit, daczára annak, hogy ez évben a nagy verseny folytán a munkabéreket tetemesen le kellett szállítani. De a kedvezőtlen viszonyok ellenére is a 26 munkás egy év leforgása alatt 50,000 mk. értékű munkát produkált, mely összegből 14,698 mk. munkabérül fizettetett ki. Egy kötélverő némely héten 34 mk. keresett meg, míg a vak munkásnők 18, 20, de sőt 22 mk. is megkerestek hetenként.

menedékház lakójává vagy koldússá leend. A menedékházak lakói és a koldúsok pedig jellemüket meg nem őrizhetik.

Sokat beszélnek a vakok koldulási hajlamáról, munkakerüléséről, iszákosságáról, bujálkodásáról és hálátlanságáról. Mindezen, fájdalom, tényleg sokszor tapasztalt rossz tulajdonságok azonban nem pszichológiai sajátságai a vakoknak, hanem csak az önállótlan, jellemzilárdsággal nem bíró egyén hibái; a ki könnyen elcsábítható és könnyen elbukik. De ha a vak gondos ipari képzés által *munkabíróvá, a látókkal versenyezni képessé* és ez által *szabaddá* lesz, tapasztalni fogjuk nála is a testi és a lelki szabadságot élvező embernek minden szép és nemes tulajdonait! Míg ellenben az oly vak, a ki mint *kontár* mesterember nem jól kiérdemelt *munkabérét* követeli, hanem elnézésért könyörög; a ki egy rozoga hegedűvel kezében a vásártérekben vagy útszélen alamizsnáért fohászkodik; vagy a ki éjjeli mulatóhelyen rossz zongora előtt ülve, bacchanáliákat szolgál: a koldúsnak és szolgálai léleknek minden romlottságával fog szégyenére válni az intézetnek, az emberbaráti oktatásügynek. Ismételjük tehát: «Önállóvá, jellemessé csak az érzékűekkel versenyezni tudó vak válhatik!» Ezt kell az intézeteknek elérniök. Mert csak így tehetjük a vakot azzá, — úgymond Moldenhawer koppenhágai igazgató, — a mivé őt nevelnünk kell: hasznossá és boldoggá!

II. A vakok oktatásának rendszere.

A vakok oktatásának célja az, hogy a látóképességüktől megfosztott gyermekek fogyatékoságuk daczára is lehetőleg mindazon ismereteket megszerezzezzék, melyekre az érzékű gyermekeket a népiskolákban oktatják; célja továbbá az, hogy a vak az elemi osztályok befejezésével valamely jól megválasztott életpályára (iparossá vagy zenészszé) képeztessek ki.

Tudományos képzettség nyújtása azonban mindaddig, míg hazánkban minden vak legalább az elemi ösmeretekben nem nyerhet oktatást, az intézetnek nem lehet feladata. Ez a magánoktatás számára marad fenn.

Az oktatás ezen jelzett céljának megfelelőleg a vakok intézetének is magában kell foglalnia:

1. előkészítő osztályt;
2. elemi osztályokat;
3. ipar-osztályokat;
4. zene-osztályokat;
5. ismétlő tanfolyamot.

A) Az *előkészítő osztály feladata* a vakságnak a növendékek testi és lelki fejlődését akadályozó hátrányos következményeit megszüntetni

és a vak növendék tehetségeinek és szellemi erőinek természetes fejlesztésére az utat egyengetni.

A vakságnak káros következményei ugyanis főképen három irányban észlelhetők:

a) Minthogy minden intellectualis képzésnek alapját a *szemlélet* képezi, a vak gyermeknek, a kinek szemei elé a külvilág jelenségei nem léphetnek, képzeleti és fogalmai nemcsak hogy szűk korlátok között mozognak, de még ezen, főképen a tapintás útján szerzett képzetek és fogalmak is igen hiányosak.

b) A vakság akadályozza a gyermeket a szabad mozgásban. Az intézetbe való belépése előtt életének legnagyobb részét a szobában ülve tölti, minek következtében izomzata fejletlen, petyhüdt és hiányzik nála a testnek rugalmassága, ereje és helyes tartása.

c) A kéz azon fontos testrész, mely az embernek legtöbb tudatos cselekvését közvetíti. A látó gyermek korán megtanulja kezeit használni, mert utánzási ösztönénél fogva tesz-vesz, a mint azt környezetétől látja. Ezen ösztön, mely az egyén későbbi ügyességének, életrevalóságának alapját képezi, és a mely a cselekvési ösztönnek leghatalmasabb rugója, a vakság következtében kevés tápot nyer, mivel az e fogyatékos-sággal sújtott gyermek sohasem látja környezetének cselekedeteit. Gyenge kezecskéi tehát igen sokat pihennek és az egész test izomzatának petyhüdttségét ez a testrész árulja el leginkább, mely ügyetlen és sok esetben képtelen a mindennapi élet legegyszerűbb teendőire.

Az előkészítő osztálynak teendői tehát ezen három körülményre való tekintettel következők:

a) Elő kell mozdítani a vak gyermek szellemi fejlődését, képzet- és fogalomkörének gazdagítását czélszerű beszédgyakorlatokkal párosuló *tapintási-gyakorlatok, társalgás, felolvasás, szívnemesítő költemények és énekoktatás* által.

b) Erősíteni, edzeni kell a testet, előmozdítani szép tartását és mozgékonyágát tornáztat, torna- és társasjátékok, séták és kirándulások által.

c) Erősíteni kell az izmait, ügyesíteni az ujjakat alkalmas foglalkozások által. Ily foglalkozások: a Fröbel-féle munkák, építőjáték, szilánkfonás, papírhajtogatás, viasz- és gyertyagyúrás, rajzolás és a mindennapi élet apró foglalkozásai.

Az előadottakhoz képest az előkészítő osztálynak a következő tárgyakat kell felölelnie: 1. Hit- és erkölcstan. 2. Érzékeltető oktatás (beszéd- és értelemgyakorlatok). 3. Elbeszélések, felolvasások. 4. Olvasás. 5. Számtan. 6. Ének. 7. Rajz. 8. Építő-játékok. 9. Szilánkfonás. 10. Borsó-munka. 11. Női kézimunka. 12. Tornáztat. 13. Séta. 14. Játékok.

A mint látni való tehát, az előkészítő osztály célja a vak növen-

déket specialis oktatási módszer segélyével és főképen a tapintási és hallási érzék gyakorlása által az elemi osztályokra alhoz hasonlóan előkészíteni, mint a hogyan a szülei ház és a kiseddóvó az oktatásra előkészítik az érzékű gyermeket. Csakhogy míg az érzékű gyermeknél könnyebben pótolhatja az elemi népiskola az esetleg kevésbé gondos házi nevelést, vagy elmaradt kiseddóvói nevelést, addig a vak gyermeknél gondos előkészítő-oktatás nélkül az elemi oktatás meg sem kezdhető. Ezen előkészítő-oktatás rendszerint csak egy, kedvezőtlen viszonyok közt két tanévet kíván és csak igen elhanyagolt gyermeknél van szükség arra, hogy ezen osztályt ismételje.

B) *Az elemi osztályok* célja, hogy a mennyire az lehetséges, a vak növendékek oly intellectualis kiképzést nyerjenek, mint a mily fokú műveltségre a látó gyermekek a népiskolában szert tesznek. E célból az elemi oktatás hat felmenő osztályban hat tanéven át folyik, és anyagát lényegében az 1868-iki XXXVIII. t. cz. értelmében 1877 aug. 26-án 21,678. sz. miniszteri rendelettel kiadott népiskolai tantervben kijelölt és a vakok speciális oktatási módszerének sajátosságai szerint módosított tananyag képezi.

Arra való tekintettel azonban, hogy a különben is drága intézeti nevelés költségei fontos ok nélkül ne növeltessenek és hogy a jelenleg e hazában — fájdalom — egyetlen nevelő-intézet képzési idejének ezen meghosszabbítása által az ország annyi felvételre váró szerencsétlenje meg ne rövidüljön: a kevésbbé tehetséges és kevésbbé szorgalmas növendékek, a kik máskülönben is előre láthatólag az *iparosztályokba* fognak átlépni, esetleg nem végzik el mind a hat elemi osztályt, hanem csak a négy alsó osztályt; tekintetbe vevén azon körülményt is, hogy az ipari képzés egész ideje alatt ismétlő-oktatás folyik.

Az ily intézkedés azonban csak kivételesnek és ideiglenesnek tekintendő, mert ha a viszonyok idővel hazánkban is javulni fognak és az emberbaráti oktatás céljaira a kellő anyagi eszköz rendelkezésre álland, a hat elemi osztályhoz szigorúan kell ragaszkodnunk.

A külföldi, nevezetesen a müncheni, berlini, steglitz, drezdai, bécsi és koppenhágai intézetek tantervei lényegükben már régóta az illető államok népiskolai tantervein alapulnak és ezen intézetek elemi osztályai inkább többet, mint kevesebbet nyújtanak, mint a népiskolai osztályok.

A miben azonban a vakok intézete elemi osztályainak a népiskolai elemi osztályoktól legsajátságosabb és legjellemzőbb eltérését kell mutatniok ez: a *kézügyességi oktatás*. Jelesebb és kiválóbb pädagogusok mind hazánkban, mind külföldön mindegyre hangosabban sürgetik a népiskolai *kézügyességi oktatást*, mely oktatási irány legkiválóbb alakja az ú. n. *slöjd*. Ámde mind hazánkban, mind külföldön is még bizonyára sokáig kell várni arra, míg ezen eszme megvalósítható lesz.

A vakok nevelőintézetében azonban a kézügyességi oktatásnak az elemi képzés fokán nem szabad hiányoznia és a német intézetekben, továbbá, mint értesültem, a dán és az orosz, valamint a svéd és norvég intézetekben ez már mindenhol meg van honosítva.

A bécsi intézetekben, ú. m. a cs. kir., az izraelita és az alsó-ausztriai tartományi intézetben szintén nagy súlyt fektetnek erre.

Minden növendék előbb *agyag*-, azután *karton*, majd végül *famunkákat* tanul szigorúan pädagogiai elveken alapuló módszeres egymásutánban.

E kézügyességi oktatásnak az *alaki* (formalis) képző célján kívül a vakok intézetében igen fontos *anyag*i célja is van, mivel ezen tantárgy hivatott a növendékek *kézi-ügyességét* a későbbben fellépő *ipari* képzés szempontjából fejleszteni.

A budapesti országos intézetben e kézügyességi oktatás eddig teljesen hiányzott, miért is ennek szervezését első teendőnek kell ismernünk.

Az előadottakból kifolyólag a vakok intézete elemi osztályainak tantárgyai következők: 1. Hit- és erkölcstan. 2. Olvasás latin betűkkel. 3. Olvasás Braille-féle rendszer szerint. 4. Írás latin betűkkel a Klein-féle javított készülék segítségével. 5. Írás Braille-féle rendszer szerint, a prágai táblák segítségével. 6. Nyelvtan. 7. Számtan. 8. Természettan és természetrajz. 9. Földrajz. 10. Történet és alkotmánytan. 11. Rajz. 12. Női kézi-munka. 13. Kézügyességi oktatás. 14. Tornáztat. 15. Séta. 16. Zene. 17. Ének.

C) Az *elemi osztályokat* végzett növendékek az *iparosztályokba lépnek át*, a hol 4—5 év alatt valamely iparágban tökéletes kiképzést nyernek, oly-kiképzést, mely őket az *épérezékű munkásokkal versenye-képpé teszi*. Egy növendék csak egy iparágban nyer oktatást. Mert a legnagyobb tájékozatlanságot árulná el az, a ki azt kívánná, hogy egy vak 4—5 év alatt két vagy talán három iparágat is elsajátítson.

A budapesti intézetben ez idő szerint a fiú-növendékek kosárkötést, kefekötést, székfonást és zongora-hangolást tanulnak, míg a leányok kefekötést és női kézimunkákat.

A külföldi intézetekben ezen iparágakon kívül még másfélék is dívnak ú. m. kötélverés (mindennemű köteles munka), esztergályozás, pokróczkészítés, hálókészítés, cipészet, szalmafonás stb.

A leányok pedig sok helyütt varni és szőni is tanulnak. A bécsi cs. és kir. intézetben tanítják a babaruha-készítést, a mi igen jövedelmező iparág. Ujabbán ugyanitt a kötőgépeken és Glasgow-ban vakok számára javított varrógépeken is dolgoznak a vak leányok.

Arra nézve, hogy mily iparágakat honosítsunk meg valamely intézetben, az irányadó, hogy mily piacot tud teremteni az intézet az általa készített *iparczikkek értékesítésére*?

Állandó vevőket és rendelőket azonban csak úgy szerezhethet és biztosíthat magának az intézet, ha jó cikkeket produkál. Ez okból az intézet művezetőinek szakmájukat kitűnően értő iparosoknak kell lenniök, a kik tudnak és akarnak is jó munkásokat kiképezni. Mert hiszen mit ér a növendék intellektuális képzése, ha az intézetből kilépve nem tudja kenyerét megszerezni?

Az intézeti oktatás ilyformán az iparosi pályára lépő növendékek számára 9—10, illetőleg 11—12 évre terjed.

Az első pillanatban talán megdöbbenően hangzik az, hogy egy-egy vak növendék 10—12 évet töltsön esetleg az állam, vagy község költségén az intézetben. Ámde, ha önálló, kenyerüket két kezük munkájával megkeresni képes férfiakat és leányokat akarunk nevelni, nem pedig leendő koldusokat, akkor az áldozatoktól nem szabad visszariadni. Annyival kevésbbé, mert hiszen ezen áldozatok csak színleg oly nagyok, a mennyiben egy ép érzékű egyénnek nem 10—12, hanem néha 15—17 évet is el kell a tanulói pályán töltenie, míg kenyérkeresővé lesz.

6—8 év alatt mind intellektuális, mind ipari kiképzést elérni lehetetlen! Ily rövid idő alatt a vakokból csak kontárokat lehet nevelni!

A jelesebb külföldi intézetekben a teljes képzési idő 12—13 évre, de sőt egyes intézetekben 14—15 évre is terjed.

III. A zeneoktatás a vakok intézetében.

Míg a siketnéma főképen a látható világ iránt érdeklődik, addig a vak a hallási benyomások iránt tanúsít fogékonyságot.

A látóérzék hiánya folytán a vaknak nagyobb szüksége van hallószervére, azt jobban gyakorolja, mint az ép érzékű gyermek; minek következtében ezen szerve pontosabban és biztosabban működik, mint ez az ép érzékűeknél általában tapasztalható.

Ilyen, de csakis ilyen értelemben, jogosan beszélhetvén a vak finomabb és tökéletesebb hallásáról, hallószerve fokozottabb *érzékenységről*, mi sem természetesebb, mint az, hogy azon esetben, ha a vaknak *különb*
ben is van zenei hallása és tehetsége, ezen tehetségét vaksága következtében gyakorolt hallása kiváló módon *támogatja*.

Ezen igen természetes és könnyen megmagyarázható physiologiai körülmény azon téves nézetre csábítja a laikust, hogy a vak könnyebben tanul zenét, mint az ép érzékű és hogy minden vak zenei tehetség. E fel fogás azonban épen oly téves, mintha minden siketnémában festőt vagy szobrászt vélnénk rejleni.

A vak tényleg nagy előszeretettel viseltetik a zene, mint hallási benyomás iránt, éppen úgy, mint a hogy siketnéma él-hal a festmé-

nyekért; ámde a *zene kedveléséből épenséggel nem lehet még zenei tehetségre következtetni.*

Azon nézet tehát, hogy minden vak oly célból tanuljon az intézetben zenét, *hogy későbben zenével kereshesse meg kenyerét: a milyen régi, annyira tarthatatlan és túlhaladott álláspont.*

Valamint tehát az ép érzékű gyermekek nevelő-intézetében a zenének kiválóan nemesítő és képző hatása van, épen úgy fontos nevelő és kedélyképző eszköz az ének és zene a vakok nevelő-intézetében is. Mindamellett *nem szabad, hogy miatta a többi tantárgyak háttérbe szoríttassanak.*

A társaságtól sok tekintetben elzárt vak a magány és egyedüllét óráiban és egész napi fárasztó munka után egy hegedű, fuvola, vagy más könnyebben elsajátítható hangszerben kedves barátot és vigasztaló szórakozást talál; ellenben a zongora és orgona hiába való dolog egy szegény iparosnak, a ki az intézetből kilépve még csak egy harmoniumot sem vehet magának, még kevésbbé zongorát.

A mi tehát engem illet, a mellett vagyok, hogy az elemi osztályokból a zene, mint *fontos kedélyképző-eszköz* ne küszöböltessék ki, hanem tanuljon minden növendék, hacsak némi hajlamot mutat a zene iránt, *hegedülni, fuvolázni vagy czipserázni*; ezen az elemi osztályokban való zeneoktatásnak azonban nem lehet más célja, mint a kedélynek és szívnek nemesítése és a zeneosztályokra való előkészítés.

Az elemi osztályok befejezésével ugyanis — mint azt már fentebb érintettem — azon növendékek, kiknek nincs kiválóbb zenei tehetségük, az iparosztályokba lépnek át.

Az ipari képzés ideje alatt a zenében a növendékek már nem nyerne oktatást, nehogy idejük szétforgácsoltassék és tulajdonképeni hivatásuktól elvonassanak. Ha ugyanis a vakok gondos ipari kiképzés által ügyes és versenyképes munkásokká nem képeztetnek ki, az intézetben szerzett csekély zeneismeretük a helyett, hogy életük fűszerezésére szolgálna, vesztüket, romlásukat okozza.

Mert a kontár kefekötő, kosárfonó vagy esztergályos kézi munkája után meg nem élhetvén, hegedűjével az utcásarkon fog koldulni, vagy a mi még rosszabb, lebujokban fogja zenei ösmereteit felhasználni és testileg-lelkileg mind mélyebbre süllyedni.

Az elemi osztályokban való általános zeneoktatás tehát csak az oly intézetben nem veszélytelen, a hol *gondos ipari képzésben részesülnek a növendékek*; míg ellenben az oly intézet növendékei, a hol az ipari képzés nem áll kellő fokon, az ipar terén nem boldogulhatván, visszaélnek csekély zenei ösmeretükkel.

A mi már most a *hivatásszerű vak zenészeket* illeti, erre nézve álláspontom az, hogy mivel a máskülönben testileg és lelkileg ép

vak épen oly munkaképes egyén, mint az ép érzékű: az intézet azon növendékei, kik valóban figyelemre méltó zenei tehetséggel bírnak és a kikkél a tehetség kellő szorgalommal és kitartással párosul, képeztesenek hivatásos zenészekké.

Az ily növendékek, kik tehetségüknek és arravalóságuknak már az elemi osztályokban jelét adják, *nem lépnek át az ipari osztályokba, hanem mielőbb zene-osztályokba osztatnak be, a hol kizárólag a zenében nyernék lehetőleg magas fokú kiképzést.*

A zene-osztályok tantárgyai: 1. Öszhangzattan. 2. Zene-elmélet. 3. Zongora, mint főtantárgy. 4. Hegedű, mint főtantárgy. 5. Orgona, mint főtantárgy. 6. Zenekari hangszerek.

Mind a zene-osztályok, mind az iparosztályok növendékei azonban a képzés egész ideje alatt *ismétlő-oktatásban részesülnek*, melynek célja az intellectualis képzés kiegészítése, pótlása.

Az ismétlő-tanfolyam tantárgyai: 1. Hit- és erkölctan. 2. Olvasás és írás. 3. Felolvasások közhasznú és szakismeretek köréből. 4. Ének. 5. Tornászati. 6. Tanulságos kirándulások.

Ily rendszer mellett elérhető az, hogy az intézet minden növendéke önállóvá, kenyérkeresővé lesz, akár ipari, akár zenészi pályára képeztetik ki.

A francia és svájci intézetekben a zene dominál és igen sok zenészt képeznek; viszont azonban ezen intézet növendékei közül igen sokan lesznek koldusokká és menházak lakóivá és igen sokan elzüllebenek.

A német és orosz intézetekben ellenben a zenét majdnem egészen mellőzik és kizárólag az ipari képzésre fektetnek fősúlyt. Miért is ezen intézetekben a kedélyképzés tagadhatatlanul elhanyagoltatik ugyan és nem egy zenei tehetség vész el: ezzel szemben azonban el kell ösmerni, hogy a német intézetek növendékei önállókká, kenyérkeresőkké válnak, de sőt nem ritkán kezük munkájával még csekély vagyonra is tesznek szert.

Szerény véleményem szerint az általam fentebb ajánlott és a mai viszonyaink között legcélszerűbb rendszer megóv az ily szélsőségektől.

(Folyt. köv.)

ROBOZ JÓZSEF.

ZENEI NEVELÉSÜNK REFORMJA.

2. Polgári iskolák; felsőbb leányiskolák.

A polgári iskolák, valamint felsőbb leányiskolák újabb keletű intézetek. Az énektanítás ezekben is kötelező, mi arra mutat, hogy az intéző körök is számoltak a kor követelményeivel. Az ének-